

Öğretmen ve Müfredat Ekseninde KKTC’de Örgün Din Öğretimi

Talip ATALAY, Dr.

Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Atıf/©- Atalay, T. (2004). Öğretmen ve müfredat ekseninde KKTC’de örgün din öğretimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2 (7-8), 7-40.

Özet- Kıbrıs Türkleri’nin örgün eğitiminde din dersleri bütün okullarda 1950’lere kadar yer almış, ancak ilkokullar dışında, ortaokul ve liselerde 1976’ya kadar okutulmamıştır. KKTC’de 1982 yılından bu yana zorunlu ders olmasına rağmen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi’nin branş öğretmeni yoktur. Bu eksikliğin giderilmesi için ilgili bakanlığın herhangi bir çabası da gözlenmemektedir. Ortaöğretim kurumlarında derslere Türkiye’den gelen ve KKTC camilerinde görev yapan din görevlileri girmektedir. Liselerde ise, dersler büyük ölçüde başka bir branştan öğretmenler tarafından doldurulmakta ve genellikle ders dışı konular işlenmektedir.

Anahtar Kelimeler- KKTC, Din Öğretimi, Kıbrıs, Din Görevlisi.

Siyasî bir coğrafya olarak Kıbrıs, özellikle 1974 sonrasında Türkiye’nin iç ve dış dengelerini belirleyen temel konulardan biridir. Doğrudan getirdiği malî yük dışında Kıbrıs, başta Avrupa Birliği olmak üzere bir “me-sele” olarak, dünya siyasî arenasında Türkiye’nin doğrudan ve dolaylı pek çok yaptırıma maruz kalmasına neden olmuştur. Ancak, külfeti ne olursa olsun, Türkiye’deki farklı görüşleri temsil eden önde gelen siyasî partilerin hepsi tarafından bir “dava” olarak kabul edilmiştir.

Nedenleri tartışılır olmakla birlikte, gündemimizden hiç düşmeyen millî davamız Kıbrıs, siyaset dışında Kıbrıslı ve 1974 sonrası adaya yerleştirilen Türkiyeli Türklerden oluşan ada insanına mahsus gerçeklikler yeterli ilgiyi görmemiştir. Türkiye gündeminde işgal ettiği düze-

ye bakılırsa, ortalama eğitim düzeyindeki bir Türkiyelinin; Kıbrıs'taki toplum yapısı, yaşanan tarihsel süreç ve bu süreçte belirleyici olan temel etkenler hakkında sağlıklı fikir yürütebilecek kadar bilgi sahibi olması gerektiği düşünülür. Ancak, Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde ada Türklerinin siyasî tercihlerinin Türkiye'de önemli bir kesimin beklentileriyle örtüşmediği anlaşıldıktan sonra başlayan ve "neden"li soru cümleleriyle gelişip yoğunlaşan tartışmalar, kamu oyunun ve kamu oyu ile birlikte akademik çevrelerin de yeterli bilgiye sahip olmadığını ortaya çıkardı. Bilgi eksikliğinin fark edilmesini sağlayan Kıbrıs tartışmaları, akademik çevrelerce, Kıbrıs'ın özellikle insan unsuru açısından çalışılmasının gerekliliğini de göz önüne serdi.

Bahsi geçen tartışmalar süresince, Kıbrıs Türklerinin seçimlerinde etkili olan faktörler arasında gösterilenlerden biri de Kıbrıs'taki din olgusuydu. Kıbrıslı Türklerin yaşamında dinin yeri, bunun Türkiye ve Rumlar, dolayısıyla, Avrupa Birliği ile ilişkilerde belirleyiciliği belli çevrelerce gündemde tutuldu. Ancak, tartışmalar içerik ve derinlik açısından bugünkü Kıbrıslı insanın din ile ilişkisinde gözlenen olguyu çözümlemeyi ve anlamayı sağlayabilecek nitelikten yoksundu. Bu derinlik yoksunluğunu, Kıbrıs'ın sosyal, dinî ve kültürel tarihinin bilinmemesi nedeniyle, Kıbrıs Türklerinin 1878'den bu yana Türkiye Türklerinden farklı bir süreçten geçmesi sonucu Kıbrıslıların Türkiye toplumundan farklı bir dinî ve kültürel yapı edindiğinin idrak edilememesine bağlamak mümkündür.

Bu çerçevede, Kıbrıslı Türklerin Osmanlı sonrası örgün öğretim kurumları ve din öğretimi uygulamaları ile günümüz KKTC'deki durum da yeterince bilinmemektedir. Bu nedenle, makalemizde, Kıbrıs'ta örgün öğretim kurumları ve din öğretiminin gelişimine genel hatlarıyla değinip, günümüz KKTC'deki din öğretimi ve sorunlarını öğretmen ve öğretim programlarının uygulanması ekseninde konu edinerek, alandaki bilgi eksikliğinin giderilmesine katkıda bulunmayı hedeflemekteyiz.

Araştırmanın Yöntemi

KKTC'de din öğretimine ilişkin bir yazı kaleme alınırken karşılaşılabilecek en önemli zorluk yeterli yazılı kaynak sıkıntısıdır. Kıbrıs'la ilgili çok

sayıda yazılı literatür mevcuttur. Ancak KKTC'de din eksenli bazı çalışmaların varlığına ve din konusu genel hatlarıyla zaman zaman basında yer almasına rağmen, örgün din öğretimini ele alan çalışma çok azdır. Aslında, konuya ilişkin yayınlanmış ilk ve kapsamlı tek bir çalışma bulunmaktadır. Bu çalışma, Kıbrıs'ta din eğitimini genel hatlarıyla (1994 yılına kadar) inceleyen yüksek lisans tezidir¹. Bunun dışındaki en önemli yazılı literatür zaten bu çalışmada değerlendirilmiş olan T.C. ve KKTC din görevlilerince hazırlanan bazı raporlarla resmî yazışmalardan oluşmaktadır. Makalede KKTC'de örgün din öğretiminin durumunu ve sorunlarını ele alırken, 1994 yılından günümüze nelerin değişip nelerin değişmediğini belirlemek amacıyla söz konusu çalışmadan yararlandık. Bunun dışında, konuya ilişkin veriler, Mayıs 2004'te KKTC'de yaptığımız araştırmanın mülakat ve gözlemlerine dayanmaktadır. Araştırmaya katılan örneklem gurubu; din görevlileri, öğrenciler ve halktan oluşmaktadır. Ayrıca, 2004-2005 Öğretim Yılı'na ilişkin görevlendirmelerle ilgili bilgi ve belgeler için KKTC T.C. Büyükelçiliği Din İşleri Müşavirliği'nin kayıtlarına müracaat ettik.² Yine Müşavirlik merkezinde çalışan görevliler dışında, KKTC'de 2004-2005 Öğretim Yılı'nda öğretmenlik yapan her ilçeden din görevlileriyle görüşmeler yaptık. Ayrıca KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı'nın ilgili biriminden de örgün din öğretimi ve öğretmen sorununa ilişkin bilgi aldık.

Kıbrıs'ta Türklerin Örgün Eğitimine Genel Bir Bakış

Kıbrıs, 4 Haziran 1878 yılında yapılan anlaşmayla İngilizlere geçici olarak devredilene kadar bir Osmanlı vilâyetiydi.³ İngiliz idaresine kadar adadaki Müslüman eğitim-öğretim kurumları ve uygulanan öğretim

¹ Söz konusu çalışma, KKTC'de Din Eğitimi ismiyle Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yazar tarafından yapılmıştır. Çalışma 2003 yılında herhangi bir ekleme yapılmaksızın "Geçmişten Günümüze Kıbrıs- İdari Yapılanma ve Din Eğitimi" adıyla basılmıştır.

² Din İşleri Müşaviri Sayın Fahrettin AŞIK'ın yardımlarıyla görevlendirme listelerine ulaştık. Sayın Aşık başta olmak üzere Müşavirlik çalışanlarının ve görüşme yaptığımız din görevlilerinin göstermiş oldukları yakınlık, yardım severlik ve açık yüreklilikten dolayı kendilerine minnet ve teşekkür borçluyum.

³ Konuyla ilgili detaylı bilgi ve anlaşma metinleri için bk. Alasya, 1964; Ekrem, 1934; Kocabaş, 1989; Torun, 1956; Türk geldi, 1957.

programları geleneksel Osmanlı eğitim sistemi içinde şekillenmişti. Kıbrıs'ta bulunan Müslüman öğretim kurumları öğretmen ve program niteliği açısından Anadolu ya da Rumeli'deki Osmanlı öğretim kurumlarından farklı değildi. Kıbrıs'taki okullar ilk ve orta dereceli okullardı. Adada yüksek düzeyli medrese veya muadili bir Osmanlı okulu yoktu.

İngiliz Dönemi'nde Örgün Eğitim

Kıbrıs adasının Osmanlılarca fethedilmesinden hemen sonra açılmaya başlanan geleneksel Osmanlı okulları -Medrese ve Sıbyan Mektepleri-, İngilizlerin adayı yönetimleri altına almaları sonrasında da varlıklarını sürdürdü. Medreseler, Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile Türkiye'de 1924 yılında tamamen kapatıldıktan sonra bile, Kıbrıs'ta bir yasaklama olmaması nedeniyle, rağbet görmeyip fonksiyonunu yitirinceye dek açık kaldı. Bunlardan Lefkoşa'daki Büyük Medrese -Kıbrıs'ta kapanan son medrese- 1939-1940 yılına kadar öğretime devam etti. Osmanlı'nın öğretimde modernleşmesi sürecinde açılan okullardan olan rüştiye Kıbrıs'ta ilk defa 1862 yılında Lefkoşa'da açıldı. Bu okullar da 1934 yılına kadar hizmet verdi. 1935 yılından sonra adada bulunan 22 rüştiye, öğretime "İlk Mektep" adıyla devam etti. Kıbrıs'ta lise dengi ilk Müslüman okulu ise, yine Osmanlı okullarından, 1896 yılında Lefkoşa'da açılan İdadîdir. İdadî Sultanî, Sultanî Lefkoşa Türk Lisesi'ne dönüşmüş, okul 1944'e kadar adadaki Türklerin tek lisesi olmuştur (Atalay, 2003).

Kıbrıs Türk okulları 1884 yılına kadar, Osmanlı döneminde olduğu gibi Evkaf'ın yönetiminde kaldı. 1884 yılında, İngiliz yönetimince okulları yönetmek üzere "Müslüman Maarif Encümeni" kuruldu. Bu encümen, kuruluşundan itibaren; bütün Türk okullarının idaresi, öğretmen tayini ve maaşlarının tespiti görevlerini üstlendi. Okulların giderleri de daha önceleri olduğu gibi büyük ölçüde İslam Evkafı gelirlerinden karşılandı (Süha, 1971).

İngiliz yönetimi Kıbrıs'ta eğitimi merkezîleştirme yönünde bazı adımlar atmıştır. Bu konudaki ilk önemli adım 1920'de Maarif Kanunu'nun çıkarılmasıdır. Bu kanuna göre; Müslüman Maarif Encümeni'nin tavsiyesiyle Türk öğretmenlerin vali tarafından atanması ve maaşların belli bir barem üzerinden merkezî hükümet tarafından ödenmesi ka-

rarlaştırılmıştır. Bu amaçla, giderlerin karşılanması için Türklerden ve Rumlardan ayrı ayrı vergi toplanması esasa bağlanmıştır. 1929'da çıkarılan Maarif Kanunu ile merkezileştirme yolunda bir adım daha atılmış; öğretmenleri tayin, terfi, cezalandırma ve azletme yetkisi tamamen valiye verilmiş; Maarif Encümeni'ne yalnızca müfredatı tespit yetkisi bırakılmıştır. 1931 yılında gerçekleşen Rum isyanından sonra hükümet 1935 Maarif Kanunu'nu çıkarmış ve bu kanunla Maarif Encümeni sadece istişarî bir organ haline getirilmiş, üyeleri de tamamen hükümet tarafından tayin edilmeye başlanmıştır. Aynı kanunla, ilkokullar 6 yıla çıkarılarak rüştüyeler kapatılmış, daha önce kız-erkek ayrısı olan sınıflar karma sınıflara dönüştürülmüştür⁴. Ancak, kanunun getirdiği en önemli yenilik, müfredatın da artık İngiliz yönetimince belirlenmesi kararıdır. O güne kadar Kıbrıs Türkleri müfredat konusunda büyük ölçüde Türkiye'yi takip etmiş, ders kitaplarını da Türkiye'den getirtmişlerdi. Ancak, 1935'ten sonra Türkiye'den kitap getirilmesi yasaklanmış, Kıbrıs'ta da alfabe ve bazı okuma kitapları dışında kitap hazırlama imkânı olmadığından, okullarda "kitapsız" öğretim dönemi başlamıştır. Ayrıca, yalnızca Türk öğrencilerin devam ettiği Lefkoşa Türk Lisesi ile Victorya Kız Lisesi'nin başına İngiliz müdürler getirilmiş ve 1950'lere kadar da uygulama bu şekilde sürmüştür. 1944 yılından itibaren okullarda yeni gelişmeler yaşanmış, Kıbrıs'ta, Türklere ait ilk ortaokullar açılmaya başlanmıştır. 1952-60 arasında çıkarılan kanunlar ise, çeşitli yeni okulların kurulmasına imkân tanımış, bu tarihler arasında Türkler; ilkokul, ortaokul, lise ve yüksek okul düzeyinde okullar kurmuşlardır (Çomunoğlu, 2002).

Kıbrıs Cumhuriyeti Dönemi'nde Örgün Eğitim

Türkler 19 Şubat 1959 Londra Anlaşması'yla fiilen doğan Rum-Türk ortak devleti Kıbrıs Cumhuriyeti'ne⁵; 5 lise, 7 ortaokul, 1 enstitü ve 2 sa-

⁴ Kanun 1935'te çıkmış olmakla birlikte 1933 yılından itibaren uygulamada ilkokullar 6 yıla çıkarılmış ve rüştüyeler ilkokullara dönüştürülerek kapatılmıştır.

⁵ Kıbrıs Cumhuriyeti, Rumların öteden beri savundukları ENOSİS, yani Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması ya da ilhakı idealiyle, Türklerin adanın taksimi fikrine karşı bir orta yol olarak doğmuş ve İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'nin garantörlüğünde kurulmuştur. Konuyla ilgili detaylı bilgi için bk. İsmail., 1992a, 1992b; Necatigil, 1993.

nat okulu ile girdiler. 1960 Cumhuriyet Anayasası eğitim, kültür ve öğretime yönelik bütün uygulamaları Türk Cemaat Meclisi'ne bırakıyordu. İngilizlerin adaya gelmesinden 82 yıl sonra, Türkler, kendi eğitim-öğretim kurumlarının yönetimini devraldılar. Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde okullar Cemaat Meclisi'ne bağlı Maarif Müdürlüğü'nce yönetildi. Bu dönemde, Kıbrıs Türkleri Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı ile yapılan geniş iş birliği ile Türk okullarında uygulanacak müfredatı belirlemiş, kitaplar 1930'lu yıllardan sonra yeniden Türkiye'den getirilmeye başlanmıştır (Behçet, 1969; Süha, 1971; Atalay, 2003).

1974 Sonrası ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Örgün Eğitim

Kuzey Kıbrıs'ta örgün öğretimde, Cumhuriyet Dönemi'nde oluşturulan eğitim sisteminde öğretimi kökünden etkileyecek yapısal değişiklikler yaşanmadı. Değişim, KKTC'nin ilanından sonra devlet olunmasıyla birlikte kurumların yeniden adlandırılması ve düzenlenmesinde yaşandı. Geçmişte Maarif Müdürlüğü'nce yönetilen eğitim kurumları KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı bünyesinde yapılandırıldı. Bugün KKTC'de Anayasa gereği her türlü eğitim-öğretim faaliyeti bakanlığın izniyle yapılmaktadır.

KKTC'de örgün eğitim, Türkiye'deki eski okullaşma sistemine benzer şekilde; ilkokul, ortaokul ve lise şeklinde yapılanmıştır.

1934 yılından sonra, uzun süre 6 yıl olan ilkokullardaki öğretim süresi 5 yıla indirilmiştir. 6 yaşında başlayan ilkokul öğrenimi ücretsiz ve zorunludur.

Orta öğretim ise ortaokul ve lise aşamalarından oluşur. Ortaokullara normalde 12-14 yaş gurubu öğrenciler devam etmektedir. Ortaokul öğretimi de zorunlu ve ücretsizdir. KKTC'de normal ortaokullar yanında Türkiye'deki eski Anadolu liselerine benzer tarzda yapılandırılmış ortaokul ve lisesi bir arada bulunan Türk Maarif Kolejlere ve Fen Lisesi vardır. Yine ücretsiz olan lise programı ise, 15-17 yaş gurubu öğrencileri kapsayan üç yıllık öğretimi içerir. Genel liseler, meslek liseleri, teknik liseler ve diğer liseler aracılığı ile gerçekleştirilir.⁶

⁶ KKTC eğitim sistemiyle ilgili detaylı bilgi için bk. www.mebnet.net/meb-anasayfa.html

Kıbrıs'ta Türklerin Örgün Din Öğretimine Genel Bir Bakış İngiliz Dönemi'nde Örgün Din Öğretimi

Kıbrıs'ta Osmanlı döneminde olduğu gibi İngiliz yönetiminde de uzun bir süre din öğretiminde Türkiye örnek alınmıştır. Geleneksel Osmanlı okullarında, okulların geleneksel müfredatları korunmuştur. Öğretimde Türkiye'yle ilk belirgin farklılaşma, Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile öğretimin birleştirilmesi sonucu kapanan medrese ve rüştiyelerin, Kıbrıs'ta bir süre daha öğretime devam etmesiyle yaşanmıştır. Ancak, özellikle rüştiye programları Türkiye'deki ilkökul programlarındaki değişime uyarlanmıştır. Din dersleri 1927-1931 yılları arasında Türkiye okullarının tamamında kaldırılmıştır (Bilgin, 1995; Cebeci, 1996; Ayhan, 1999). Kıbrıs Türk okullarındaysa 1950'lere kadar din dersleri okullarda yer almıştır. Ancak, adadaki kronik sorun, din derslerine girebilecek donanımda, yetişmiş öğretmen yokluğu olmuştur. Nitekim, 1920-22 Tali Okullar İdare Heyeti'nin verdiği kararlar arasında, sultanîye (yani liseye) Türkiye'den din dersi öğretmeni istenmesi vardır (Behçet, 1969). Daha sonraki yıllarda, muhtemelen Türkiye'deki değişim nedeniyle kitap getirtilememesi sonucu, 1926-1928 Tali Okullar İdare Heyeti, müftü ile lise müdürünü her sınıfta okutulması gereken din dersi konularını hazırlamakla görevlendirmiştir. Aynı heyet Victoria Kız Sanat Okulu'na da haftada bir saat din dersi konulmasını kararlaştırmıştır (Behçet, 1969).

Çok önemli bir değişim olan harf inkılabı Türkiye'de 1928'de yapılmış, hemen bir yıl sonra, 1929-1930 ders yılında Kıbrıs'taki Türk okullarında da yeni harflerle öğretime başlanmıştır (Nesim; 1990). Nitekim, 1928-1930 Maarif Encümeni, 1 Eylül 1929'dan itibaren, Kıbrıs Türk ilkökullarında; Latin harfleriyle yazılı kitaplarla yine Latin harfleriyle basılmış Kur'an'dan seçilmiş bölümlerin ve İstanbul ilkökullarında okutulan yeni harflerle yazılmış Türkiye baskısı din dersi kitaplarının Kıbrıs ilkökullarında okutulabileceğine ilişkin kararlar almıştır. 6 sınıflı ilkökulların açıldığı ve rüştiyelerin kapatıldığı 1933-1934 ve 1935-1936 öğretim yıllarındaki ilkökul programlarında bütün sınıflarda ikişer saatlik din dersi yer almaktadır (Behçet, 1969).

İngiliz okul sistemine geçildikten sonra, 1939-1944 Maarif Encümeni'nin, ilkökul öğrencilerine Cuma günleri camiye gitmenin öğretilme-

si için o saatlerde ders yapılmamasına karar verdikleri görülmektedir (Behçet, 1969). Türk öğrencilerin Cuma namazına gidebilmeleri için Cuma namazı saatlerinde ders konulmaması isteğinin Türk toplumu nezdinde genel kabul gördüğü, 1949 Türk İşleri Ara Raporu'nda da bu uygulamayı destekleyen ve devamını isteyen taleplerin dile getirilmesinden anlaşılmaktadır. Bu rapor, Türklerin cemaat olarak bütün problemlerini incelemek ve taleplerini ortaya koymak üzere İngiliz Hükümeti'nce ileri gelen Türklerden oluşan bir heyete hazırlanmıştır. Raporunda, öğretmen nezaretinde Cuma günleri bütün ilkökul öğrencilerinin camiye götürülmelerinin mecburî olması ve sabahları derslere duayla başlanmasının bir kural olarak konulması önerilmektedir (Türk İşleri Ara Raporu, 1949). 1935'den sonraki kitapsız öğretimin döneminin ardından, yeniden kitaplı öğretime geçilmesi aşamasında, 1944-1947 Maarif Encümeni'nce ilkokullarda okutulacak din dersi kitaplarının Müderris Hulusi Efendi tarafından hazırlanmasına karar verildiği görülmektedir (Behçet, 1969).

1960-61 ders yılında ilkokulların 2., 3., ve 4. sınıflarında haftada bir saat, son iki sınıfta da iki saat din dersi okutulduğu o günün programlarından takip edilebilmektedir (Behçet, 1969). Yine 1960'lı yıllarda Türk Öğretmen Koleji'nde haftada bir saat Din Bilgisi adıyla bir ders verilmiştir. Bu dönemde kolejde okutulan resmî din dersi programlarına ulaşamadık. O yıllarda kolejde okuyan, öğretmenlik yapan öğretmenlerle yaptığımız görüşmelerde, din derslerinin Türkiye ilkokulları programları referans alınarak, genelde rehber öğretmenler tarafından verildiği ifade edilmektedir. Onların ifadesine göre, kolejde branş olarak din derslerine girebilecek yeterlilikte öğretmen yoktu. Bu nedenle, dersler genellikle Türkiye'de hazırlanmış ve okutulmakta olan, dönemin din dersi kitaplarının Din Bilgisi derslerinde öğrenciye okunması yoluyla işlenmekteydi (Atalay, 1995).

Lisenin kayıtlarına ulaşılabilen ders programlarına göre, 1934-1935 ders yılında lisenin her sınıfında din dersi okutulmuştur. Yalnızca Lefkoşa Türk Lisesi'nde değil, Türkler ve Rumlar başta olmak üzere diğer azınlıklardan öğrencilerin de devam ettikleri lise düzeyindeki İngiliz okulunda da Türk öğrencilere az da olsa İslâmî bilgilerin verildiği, ayrıca, öğrencilerin Cuma günü camiye götürüldükleri bilinmektedir

(Denktaş, 1986). Bu yıllarda hizmet veren tek Türk kız okulu olan Victoria Kız Okulu'nda da din dersleri okutulmuştur (Atalay, 2003). Ancak, o yıllarda da din dersi verebilecek nitelikte öğretmen olmadığını biliyoruz. O dönemde öğrencilik yapmış kişilerin ifadesine göre lisede, Fetva Emni⁷ veya az çok dinî bilgileri olduğu düşünülen yetkili kişiler din derslerinde öğretmenlik yaparlardı.

1952-1976 yılları arasında ise, Türklerin ortaokul ve lise düzeyindeki hiçbir okulunda din dersleri okutulmamıştır.

Kıbrıs Cumhuriyeti Dönemi'nde Örgün Din Öğretimi

Kıbrıs Türkleri Kıbrıs Cumhuriyeti'yle birlikte uzun bir aradan sonra eğitim-öğretimde tam olarak bağımsız bir yapıya kavuştular. Bu dönemde Kıbrıs Türklerine özgü bir öğretim programı oluşturmak üzere Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı'yla ilişkiye geçtiler. Karşılıklı yardımlaşma sonucunda Kıbrıs Türk okullarında uygulanacak öğretim programları büyük ölçüde Türkiye'de uygulanan öğretim programlarının modellenmesi sonucu oluşturuldu. Ancak, din öğretimi ve din öğretimine yönelik öğretim programı oluşturulması konusunda Türkiye'deki dönemsel uygulamalar örnek alınmadı. Nitekim, 1956 yılından itibaren Türkiye'deki ortaokulların 1. ve 2. sınıflarına, 1967 yılından itibaren de liselerin 1. ve 2. sınıflarına Din Bilgisi dersi konulmuş olmasına rağmen (Ayhan, 1999), Kıbrıs Türk Cemaati ortaokullarında din derslerine yer verilmedi. Bu dönemde, Türk cemaatinin duyarlı kesimlerince, okullarda din derslerinin okutulması ve dersleri okutabilecek donanıma sahip öğretmenlerin yetiştirilmesi için okul, kurs gibi gerekli kurumların açılması yönünde talep ve teklifler dile getirildi. Din öğretimi konusundaki gelişmelere ilişkin tartışmalar basın tarafından da kamu oyuna yansıtıldı.

Toplumun çeşitli kesimlerinden gelen, ortaokul ve liselerde din öğretimi yapılması yönündeki yoğun talepler üzerine Maarif Dairesi'nin ilgili kurulu 1967 yılı sonunda, okullarda din derslerinin okutulması

⁷ Kıbrıs'ta İngiliz Yönetimi 1928 yılında Müftülüğü ilga ederek yerine, Evkaf Yönetimi'ne bağlı bir daire olan Fetva Eminliği'ni ihdas etti.

kararına varmıştı. Bu karar uyarınca, 1968-69 Öğretim Yılı'ndan itibaren, millî müdafaa dersleri yanında din derslerinin de okutulması ve kararın bir tamimle bütün okul idarelerine bildirilmesi kararlaştırıldı. Ancak, ilgili karar ve tamime rağmen hiçbir ortaokul ve lise din derslerini programına almadı. Konu, 7.3.1970 tarihinde, Yasama Meclisi'nin gündemine geldi. Meclis'e din derslerinin durumuyla ilgili yöneltilen bir soru üzerine, dönemin Kıbrıs Türk Cemaati Maarif Müdürü M. A. Raif'den görüş istendi. Raif, Türk Cumhuriyet Meclisi Başkanı'na ve Kıbrıs Türk Yürütme Kurulu Başkan Yardımcılığı'na, din dersleri okutulması kararına neden uyulmadığını gerekçelendirerek izah ettiği bir mektup gönderdi.

Maarif Müdürü, mektubunda özetle prensip olarak din öğretiminin orta dereceli okullara da teşmil edilmesi fikrine katılmakla birlikte;

1. Din eğitimi ile ilgili olarak, öğrencilerin seviyelerine hitap edecek, İslâmiyet'in özüne inen ve ahlaka dayanan ders kitaplarının mevcut bulunmaması,
2. Denenmiş bir din dersleri müfredatının mevcut olmaması, bir müfredat tanzim yoluna gidilse dahi böyle bir müfredatı öğretmenlerin farklı tefsir ve tatbik şekillerinin ortaya çıkması ihtimali, öğretmenlerin görüş ayrılıklarının ise bir fikir polemigi meydana getireceği hususları varit olduğu, böyle bir tehlike bulunduğu sürece bu yola gitmenin, yani din derslerini okullarda okutmanın tehlikeli sonuçlar doğuracağı kanaatinde olduğunu ifade ediyordu (Nizam Gazetesi, 1971).

Eğitim-öğretim programlarında büyük ölçüde Türkiye Millî Eğitim Bakanlığı'nı örnek alan, birçok ders kitabını Türkiye'den getiren Türk Cemaati Maarif Müdürlüğü'nün din dersleri konusundaki kaygı ve çekincelerini anlamak zor olmuş, konu etraflıca tartışılmıştır. Nitekim, Türkiye'de, orta öğretimde din derslerinin başladığı 1956 yılından sonra geçen süreçte çeşitli din dersi kitapları hazırlanmıştır. Türkiye'deki eğitim-öğretimle ilgili birimlerle çok sıkı ilişkisi olan Kıbrıs Türk Cemaati Maarif Müdürü'nün din dersleri konusunda Türkiye'deki uygulamalardan ve alandaki gelişmelerden haberdar olmamasını düşünmek zordur. Nitekim, o dönemde de müdürün açıklamaları ve gerekçeleri özellikle talepkâr kesimde tatmin edici bulunmadı (Atalay, 2003). Fakat, din dersleri okutulması yönünde olumlu bir gelişme sağlanamadı.

Cumhuriyet yıllarında, Kıbrıs Türk Cemaati okullarında din dersleri konusundaki ihtiyacın dile getirildiği önemli bir rapor vardır. Kıbrıs Din Görevlileri Reorganizasyon Raporu adıyla bilinen bu rapor, o güne kadar Türklerin, başta Din İşleri Dairesi olmak üzere, dinî ihtiyaç ve sorunlarının etraflıca araştırıldığı ve ortaya konulduğu, çözüm önerilerinde bulunduğu değerli bir belgedir. Raporda, adadaki Türklerin dinî durumlarının vehameti olabildiğince etraflı bir biçimde anlatıldıktan sonra; "Okullarımızda din derslerinin ihya edilmesi ve öğrencilere millî hisler kadar, dinî hislerin de aşılması, ilerisi için paha biçilmez bir hattı hareket olacaktır" (Din İşleri Reorganizasyon Raporu, 1969) ifadesiyle, okullarda din öğretiminin toplumun geleceği hususundaki önemine dikkat çekilmiştir.

Ancak, konu üzerindeki talep, çaba ve tartışmalara rağmen Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde, ilkokullar ve Öğretmen Koleji dışında, din dersleri Türk ortaokul ve lise programlarında yer almamıştır.

1974 Sonrası Örgün Din Öğretimi

1974 Barış Harekâtı sonrasında Rumların ve Türklerin sınırlarla ayrışmalarından sonra, 1975 yılında Kıbrıs Türk Federe Devleti kuruldu. 1976 yılında oylamaya sunulup kabul edilen federe devlet anayasasında, din eğitim-öğretimi; "Din Eğitim ve öğretimi devletin gözetimi altındadır. Küçüklerin kanunî temsilcilerinin isteğine bağlıdır" hükmüyle düzenlendi (KTFD Anayasası, 1976). Bu yasaya dayanılarak, din dersleri Türkiye'deki gibi seçmeli dersler arasında kabul edildi ve yine Türkiye'deki gibi haftada bir saatlik seçmeli ders olarak programa alındı.

Ancak, Kıbrıs'ta din dersi öğretmeni yokluğu başta olmak üzere, öğle tatili veya diğer derslerin bitiş saatinden sonraya konulması gibi nedenlerden dolayı ders genellikle seçilmedi. Aynı dönemde Türkiye'de de dersin benzer problemleri olmakla birlikte, Kıbrıs'ta uygulamada çok daha büyük zorluklar yaşanmış, derse yeterli ilgi sağlanamamış ve uygulama başarısız olmuştur (Atalay, 2003). Seçmeli din dersi uygulaması 1982 yılına kadar bu şekilde devam etti.

Türkiye'de 1980 askerî darbesi sonrasında din eğitim-öğretimi üzerinde yoğunlaşan tartışmalar sonrasında 1982 Anayasası'nın 24. Madde-

si'ne göre zorunlu dersler arasına alınmasından sonra Kıbrıs'ta da din dersleri okul müfredatlarına zorunlu ders olarak girmiş ve Türkiye ile aynı tarihte Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi adıyla Kıbrıs Türk okullarında da yerini almıştır.

KKTC'de Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi'nin Yasal Dayanağı ve Uygulanması

Kıbrıs Türklerinin 1983 yılında, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti adıyla bağımsızlıklarını ilan etmelerinden sonra hazırlığına başlanan anayasa, 1985 yılında halk oylamasıyla kabul edilmiştir (Fehmi, 1992). KKTC'de din öğretimi dayanağını Anayasası'nın vicdan ve din özgürlüğü ile ilgili 23. Maddesi'nin 4. Fıkrası'nda ifade edilen; "Din eğitim ve öğretimi, devletin gözetimi ve denetimi altında yapılır" hükmünden almaktadır. Söz konusu yasa uyarınca KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı'na bağlı ilkokul, ortaokul ve liselerde Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi zorunlu derslerdendir. Dersin okutulmasında, Millî Eğitim Yasası'nın 19. Maddesi'ndeki; "Millî eğitimde laiklik esastır. Bu ilkeye ters düşmemek koşuluyla öğretim kurumlarında din kültürü eğitimi yapılabilir" esası gözetilmektedir.

İlkokullarda Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi

Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi ilkokulların 4. ve 5. sınıf programlarında haftada bir saat olarak yer almaktadır. Ders, diğer temel dersler gibi, sınıf öğretmeni tarafından okutulur. Ancak, genellikle dersin uygulamada öngörülen esaslar doğrultusunda okutulmadığına dair yaygın bir kanaat vardır. Öğrenci velileri; dersin genellikle yeterli düzeyde işlenmediğini, öğretmenlerin yetersiz kaldığını ve bu konuda gerekli kontrollerin yapılmadığını ifade etmektedirler. Geçmiş yıllarda yüksek lisans çalışması süreci ve sonrası dönemde, veli ve öğrencilerce dersin işleniş konusunda söylenenlerle, 2004 yılında söylenenler arasında pek farklılık gözlenmemektedir. Farklı öğrencilerin sözleri; "genellikle dersi her hafta görmedikleri, iki üç haftada bir saat öğretmenlerinin "din"den bahsettiği" ifadelerinde yoğunlaşmaktadır. Az da olsa, dersi müfredata uygun şekilde işlemeye çalışanlar da alan bilgisi açısından zorluklar yaşamaktadırlar.

Özellikle ortaokullardaki uygulamalarla ilgili bahsedileceği gibi, öğrencilerin çoğu aileden ve ilkökul programında zorunlu ders olarak yer almasına karşın okulda verilen din öğretiminden alt yapı oluşturacak destek alamadan ortaokula geçmektedirler.

Ortaokul ve Liselerde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi'nin, KKTC orta dereceli okullarında, ortaokul ve liselerin bütün sınıflarında zorunlu olarak haftada bir saat okutulması öngörülmektedir.

Halen, Kıbrıs Türk okullarında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi ortaokulların çoğunda ve liselerin bir kısmında Türkiye'den KKTC camilerinde imam-hatiplik yapmak üzere gönderilen ilâhiyat eğitilmiş din görevlileri tarafından okutulmaktadır.

Kıbrıs'ta İslâm dini öğretiminde öğretmen sorunu, neredeyse asırlık bir sorundur. Okullarda öğretmen ihtiyacı ve din öğretiminin öğretmen merkezli problemleri önemli boyutlardadır.

Kıbrıs'ta Örgün Din Öğretiminde Öğretmen Sorunu

Kıbrıs Türklerinin din öğretimi ihtiyacı bir asrı aşan bir zamandır gerektiği gibi karşılanamamıştır. Cumhurbaşkanı Denктаş'ın; "Zaman zaman torunlarıma soruyorum: "Yarın ben öldüğümde mezarıma gelecek misiniz?". "Geleceğiz" diyorlar. "Peki gelip ne yapacaksınız?" diye soruyorum. "Çiçek koyacağız." diyorlar. "Başka ne yapacaksınız?" diye sıkıştırıyorum, ama akıllarına "dua edeceğim" demek gelmiyor. Telkinle çocuklara Fatih'a'yı öğretmeye çalışıyorum. Elbette bunlar yeterli değil. (Zaman, 1993)" sözleriyle duyarlı bir dede olarak naklettiği anekdot, Kıbrıslı Türk çocukların dinî bilgi düzeylerini ve din öğretimi ihtiyaçlarını göstermesi açısından anlamlı ve çarpıcı bir örnektir. Ancak, yönetimde olan KKTC hükümetlerince din eğitim-öğretiminin önemi yeterince kavranamamıştır. Din öğretimi konusunda ihtiyacın boyutu ve konunun önemi yeterince takdir edilemediği için, bugüne kadar gerekli düzenlemeler yapılmamıştır. Nitekim, geçmiş yıllardan günümüze kadar, öğretmeni bulunmayan ya da yeterli olmayan birçok branşta KKTC hükümetleri ile T.C. hükümetleri arasında imzalan-

mış bulunan kültür anlaşmaları uyarınca Türkiye'den periyodik olarak öğretmen istenmiş ve görevlendirilmiş, halen de görevlendirilmektedir. Ancak, nedense söz konusu kültür anlaşmalarından, 1982 yılından sonra zorunlu ders olmasına rağmen kadrolu öğretmeni bulunmayan tek branş olarak gözükten Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmeni ihtiyacının Türkiye'den karşılanması için yararlanılmamıştır.

Dersin öğretmen ihtiyacının giderilmesi için geçmiş yıllarda hükümetler dışında bazı ciddi girişimler olmuştur. Dersin zorunlu olmasından sonra, KKTC'ye Türkiye'den Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmeni gönderilmesi için Kıbrıslı vatandaşlar ve bazı derneklerce yapılan bu türden girişimler sonucu T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'nce 24.12.1984 tarih ve 8655 sayılı bir yazıyla ilgili devlet bakanlığından mütalâa istenmiş, 14.1.1985 tarih ve 04399 sayılı cevabî yazıda; "... prensip olarak KKTC'de her orta öğretim kurumunda 1 Türkçe, 1 Tarih ve 1 de Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi öğretmeni görevlendirilmesi, görevlendirme esaslarının bütün hazırlıkları tamamlanmış olup, KKTC ile yakın bir gelecekte imzalanacak T.C.-KKTC Kültür Protokolü'nde belirlenmesi mütalâa edilmektedir" denilmiştir. Daha sonra, T.C. Başbakanlık Kıbrıs İşleri Müşavirliği'nin 28.2.1985 gün ve 85-VII-4.1/01234 sayılı yazılarına istinaden KKTC orta öğretim kurumlarında okutulan Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersleri için Türkiye'den öğretmen gönderilmesinin uygun olacağı, bu iş için KKTC 1985 Malî Yılı Bütçesi'ne 40 milyon TL ödenek konduğu dikkate alınarak, KKTC'deki her orta öğretim kurumunda 1 Türkçe, 1 Tarih ve 1 de Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi öğretmeni görevlendirilmesi, görevlendirme esaslarının, T.C.-KKTC Kültür Protokolü'nde belirlenmesinin ve KKTC'ye Türkiye'den yetenekli ve tecrübeli din görevlileri ile Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi öğretmenlerinin gönderilmesinin uygun mütalâa edildiği belirtilmiştir. Yazının devamında; "Yıllarca yabancı kültürlerin tesirinde kalarak millî ve manevî benliğinden uzak bırakılan Kıbrıs Türk toplumunun öz benliğine kavuşturulmasının temini için Dairemiz KKTC'ne tecrübeli ve yetenekli Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmenlerinin yeter sayıda görevlendirilmesini uygun görmektedir" denilmiştir. Ancak, gerçekleştirilen T.C.-KKTC Kültür Protokolü'nde KKTC makamlarınca Tarih ve Edebiyat öğretmeni isten-

miş, fakat Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmeni istenmemiştir. Yani, Türkiye'nin Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmen tedariki teklifi geri çevrilmiştir (Atalay, 2003). O günden bugüne KKTC tarafından din dersi öğretmeni tedariki yönünde yeni bir talep gelmemiş, sivil kuruluşların ve vatandaşların branş öğretmeni konusundaki ısrarlı istekleri karşılıksız kalmıştır.

1980'li ve 90'lı yıllarda KKTC ortaokullarının çoğunda Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersleri, T.C. din görevlileri arasındaki ilâhiyat fakültesi mezunlarının yanında, başka fakültelerden *lisans diploması almış* din görevlileri tarafından okutuldu. Ayrıca, KKTC Din İşleri Dairesi'ne bağlı ilâhiyat fakültesi mezunu iki görevli de derslere girmektedirler. Öğretmenler, her öğretim yılı başında bir ders yılı için KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı'nca sözleşmeli olarak görevlendirilmekte, girdikleri ders saatine göre de ders ücreti almaktaydılar. Liselerde ise, dersler, 1994'e kadar okul idaresince görevlendirilen gönüllü ya da ders saati az olan farklı branş öğretmenleri tarafından doldurulmaktaydı. O dönemde görüştüğümüz çeşitli okullardan öğrenci ve velilerle konuyla ilgilenenlerin söz birliği etmişçesine ifade ettikleri, derse giren bu öğretmenlerin çoğunun dinî bilgilerinin hemen hiç olmadığı ve bu yüzden de dersin gerektiği gibi işlenmediği, hatta çoğu zaman zaten hiç ders işlenmediğiydi (Atalay, 2003).

Bugün KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı bünyesinde hâlâ kadrolu Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmeni bulunmamaktadır. Dolayısıyla, bu ders, zorunlu olmasına rağmen kadrosu bulunmaması bakımından benzersidir. Din öğretimi, Kıbrıs Türk ortaokul ve lise programlarında 1976 yılından itibaren yer almasına ve 22 yıldır da zorunlu ders olmasına karşın, bugüne kadar Din Kültürü Ahlâk Bilgisi öğretmenliği yapabilecek alan ve formasyon bilgisine sahip kişilerden öğretmen alınması yönünde hiçbir çalışma yapılmamış, kadro açılmamıştır. Başlangıçta, kadro açılmaması, KKTC'de yeterli sayıda ilâhiyat fakültesi veya dengi bir okuldan mezun olmuş kimselerin olmaması ile açıklanıyordu. Ancak, son yıllarda KKTC uyruklu ilâhiyat fakültesi mezunlarının varlığına rağmen, uygulamanın değişmemesi farklı düşünceler çağrıştırmaktadır. KKTC uyruklu, öğretmen olmak isteyen i-

lâhiyat fakültesi mezunlarından bazılarının son birkaç yıldır bakanlık nezdinde öğretmenlik kadrosuna atanma yönündeki girişimleri, ders için bakanlıkta bir kadro bulunmadığı, kadro ihdas edilmesinin de düşünülmediği ifade edilerek reddedilmektedir.

1993 yılında, KKTC örgün öğretiminde din öğretimi konusunda görüştüğümüz dönemin KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanı Danışmanı Muharrem Faiz, branş öğretmeni alımıyla ilgili olarak; "son on yılda dersi okutmak üzere hiçbir Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmeni kadrosu açılmadığını ve bakanlıkça konuyla ilgili bu yönde bir çalışma yapılmadığını" ifade etmişti. Bu görüşmenin üzerinden geçen 11 yıldan sonra, din öğretimi konusunda KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı'nın tutumunda bir değişiklik olup olmadığını, din öğretimine yönelik bir projenin bulunup bulunmadığını öğrenmek amacıyla bakanlığın Genel Orta Öğretim Dairesi Müdür Yardımcısı Cuma Arıkbuka ile görüştük. Arıkbuka; "Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmeni alımına yönelik herhangi bir çalışmalarının ve projelerinin olmadığını ve bakanlıkta Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi için ihdas edilmiş bir öğretmen kadrosunun da bulunmadığını" ifade etti.

T.C. Din Görevlileri ve Din Öğretimindeki Rollerini

Yukarıda da zikrettiğimiz gibi, 2004-2005 Öğretim Yılı'nda da Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmenliğiyle ilgili KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı'nın tutumunda sorunu çözmeye yönelik bir değişimin olmadığını görmekteyiz. Zira, bilgisine başvurduğumuz yetkili amirinin de teyit ettiği gibi, ilgili bakanlığın din öğretimi alanındaki öğretmen ihtiyacını gidermek üzere branş öğretmeni almak bir yana, ileriye dönük, kadro açma yönünde bir planı, programı da bulunmamaktadır. Peki, zorunlu bir ders olan Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi kimler tarafından okutulmaktadır? Bilgisine başvurduğumuz Sayın Arıkbuka'nın ifadesine göre, kurumca derse girecek öğretmen temini için her öğretim yılı başında Lefkoşa T.C. Büyükelçiliği'ne müracaatta bulunulmakta, elçilik de T.C. Din İşleri Müşavirliği aracılığı ile KKTC ortaokul ve liselerinde sözleşmeli olarak ders ücreti karşılığı derse girecek din görevlilerini belirleyip görevlendirmektedir. Ancak, söz konusu gö-

revlendirme isteği; okul, ders saati ve gerekli öğretmen sayısı gibi nicel verileri dikkate almaktan uzaktır. T.C. Din Müşavirliği yetkilerinin ifadesine göre, öğretmen talebinde, ilgili bakanlık inisiyatifi okul müdürlerine bırakmıştır. Yani, okul müdürü tarafından ortaokul ve liselerde öğretmenlik yapma üzere görevlendirilecek din görevlisi isteğinde bulunulmadığı takdirde, bakanlıkça, o okulda görevlendirme yapmak üzere din görevlisi istenmemektedir.

TC din görevlileri dışında KKTC'de, Din İşleri Dairesi'ne bağlı yaklaşık 300 civarında görevli bulunmaktadır. Bunlar arasında ilâhiyat fakültesi ve dengi okul mezunlarının sayısı azdır. Son zamanlarda, KKTC Din İşleri Sendikası'nın da Maliye Bakanlığı nezdinde, okullardaki Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerine, Türkiyeli görevlilerin değil, kendi sendikalarına bağlı KKTC'li görevlilerin girmesi yönünde sözleşme yapma girişimleri vardır. Nitelikli eleman sayısı az olmakla birlikte, öğretmenlik için ders saati karşılığında ders ücreti ödeniyor olması nedeniyle, Sendika, fakülte mezunu görevlilerinin, okullarda öğretmen olarak görevlendirmelerde tercih edilmesini istemektedir.

KKTC okullarında öğretmen olarak görevlendirilen din görevlilerinin, görevlendirildikleri okula gitme zorunlulukları yoktur. Bir din görevlisi, istediği takdirde herhangi bir neden ileri sürmeksizin bile dersi bırakabilir. Görevliler, derslere ders saati ücreti karşılığında girmektedir. Ders ücretleri KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı bütçesinden verilmemektedir. Ücretler T.C. Büyükelçiliği Yardım Heyeti tarafından KKTC Maliye Bakanlığı'na aktarılmakta, Maliye Bakanlığı'nca da öğretmenlik yapan görevlilere ödenmektedir.

Geçmiş yıllarda, din görevlileri yalnızca ortaokullarda öğretmenlik yapmaktaydılar. Son yıllarda, KKTC okullarında gerçekleştirilen din öğretiminde gözlemlediğimiz en önemli değişim, din görevlilerinin artan sayılarda liselerde de derslere girmeye başlamasıdır. Söz konusu değişim, eski dönemlere kıyasla, mevcut KKTC şartlarında din öğretimi açısından olumlu bir gelişmedir. Zira, KKTC'de kadrolu öğretmen bulunmaması nedeniyle, derse girmesi en uygun gurubu ilâhiyat fakültesi mezunu din görevlileri oluşturmaktadır. Yeterli öğretmenlik tecrübeleri olmasa da özellikle eski sistem ilâhiyat fakültesi mezunlarının

pedagojik formasyon almış olmaları da öğretmenlik için avantajlı bir durumdur. Nitekim, din görevlileri de KKTC okullarındaki Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmeni ihtiyacının farkında ve din öğretimine katkıda bulunmak hususunda isteklidirler.

KKTC'deki görevlilerinin okullardaki İslâm dini öğretimindeki rolünü bilen ve takip eden T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı'nın KKTC'ye göndermek üzere seçtiği görevlilerin çoğunluğunun ilâhiyat fakültesi mezunu olmasına özen göstermesi de ülkedeki din öğretimi açısından önemli bir kazançtır. KKTC'ye gönderilen ve 2004 Eylül ayında hizmet içi eğitim programında; KKTC'nin siyasî ve dinî tarihi ile din hizmetleri ve din öğretimine yönelik derslere katılan 15 kişilik din görevlisi gurubunun çoğunluğu da ilâhiyat fakültesi mezunuydu. Ayrıca, 2004 Nisan ayında KKTC'de göreve başlayan 17 kişilik gurubun hepsinin ilâhiyat fakültesi mezunlarından seçilmiş olması da bu konudaki hassasiyet ve duyarlılığı göstermektedir.

Yukarıda da zikredildiği gibi, son yıllarda KKTC liselerinde artan sayıda din görevlisi Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi için görevlendirilmektedir. Bu görevlendirmelerde, özellikle orta bölümü olan liselerde müdürlerin, orta okullarda derse giren görevlilerin olumlu katkılarından etkilenmelerinin payı vardır. Görüşme yapılan din görevlileri, bazı liselerde, öğrencilerin hal ve gidişatından hoşnut olmayan müdürlerin, öğrencilerin ahlakî tutumlarına ve okul disiplinine olumlu katkı sağlayacağını düşünerek, dersin din görevlilerince verilmesini tercih ettiklerini de ifade etmektedirler. Ancak, daha önce de zikredildiği gibi, ülke genelinde liselerde din öğretiminin din görevlilerince verilmesi uygulaması tam olarak yaygınlaşmamıştır.

Bu yıl, yani 2004-2005 Öğretim Yılı'nda, KKTC'deki 33 liseden yalnızca 12'sinde Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi din görevlileri tarafından verilmektedir. Bu sayı, 2003-2004 Öğretim Yılı'nda 7, 2002-2003 ve 2001-2002'de ise yalnızca 6 lise ile sınırlıydı. Rakamlar giderek artan sayıda din görevlisinin liselerde görev aldığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, ülkedeki liselerin bir kısmının orta bölümü de vardır. Bu öğretim yılı itibariyle, bunların çoğunda da din öğretimi için din görevlileri görevlendirilmiştir. Yine, KKTC'de liselerden bağımsız, müstakil 12 orta-

okul bulunmaktadır. Bu ortaokulların tamamında Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersleri'ne din görevlileri girmektedir . *

Liselerin çoğunda, branş dışı, hatta alanla yakınlığı olmayan öğretmenlerin Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmenliği için görevlendirilmesi, KKTC'de örgün din öğretiminin en önemli sorunlarından biridir. Bir derse branş dışı bir öğretmenin girmesi, öncelikle, derse giren öğretmenin alan bilgisi noksanlığı ve özel öğretim yöntemlerini bilmemesi açısından sakıncalar içerir. KKTC'de de Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersine diğer branş öğretmenlerinin girmesi, dersin verimliliğinin düşmesi dışında, yaygın bir şekilde ders saatinde ders dışında bir başka dersin konularının işlenmesi ya da sohbet edilmesi anlamına gelebilmektedir. Durum, KKTC'deki din öğretimiyle ilgili bir raporda şu şekilde dile getirilmektedir: "Lise kısımlarında orta kısımdaki sınıfların aksine, dersin verimli olmadığı gibi, zaman zaman bazı olumsuzlukların olduğu, hatta okul idarecilerince bu dersi okutmakla görevli öğretmenin Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi yerine başka dersler yapması, bu dersin gereksiz olduğu yolundaki tutum ve davranışları hem öğrenciler, hem de bu dersi veren görevlilerimiz ve öğrenci velileri üzerinde olumsuz etki yapmaktadır" (TC Din Görevlileri Yöneticiliği Raporu, 1991-1992). Bir gazete haberindeyse, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinde öğrencilere verilen notlar arasındaki adaletsiz fark kıyaslanırken, "Kurtuluş Lisesi'nde ise, lise son sınıf öğrencileri dönem boyunca bu ders yerine edebiyat dersi gördüğü halde karnelerinde 10 notu ile karşılaştılar" (Kıbrıs Gazetesi, 1993) cümleleriyle, uygulamadaki çarpıklığın yanında Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinde bir başka dersin işlendiğine şahitlik edilmekteydi.

Bugün itibarıyla de KKTC liselerinde benzer uygulamalar devam etmektedir. Öğretmen olarak din görevlilerinin görevlendirilmediği bir liseden 2003 yılında aynı sınıftan mezun olmuş bir gurup öğrenciyle yaptığımız görüşmelerde, lisenin ilk yılında Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersine Daktilografi öğretmeninini geldiğini ve derslerde genel sohbetler ettiklerini, ikinci ve üçüncü yıl Sosyoloji öğretmenlerinin geldi-

* Veriler, Lefkoşa TC Büyükelçiliği Din Müşavirliği'nin "KKTC'deki Orta Dereceli Okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerine Girecek Olan Görevlilerin Listesi ve Okul İsimleri" adıyla hazırladığı yıllık tutanaklarından alınmıştır.

ğini ve derslerde sosyoloji gurubu dersleri işlediklerini ifade ettiler. Üç yıllık lise öğrenimi boyunca Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi işlemediklerini söylediler. Yine, konuyla ilgili bilgisine başvurduğumuz liselerin orta kısımlarında görev yapan din görevlileri ve farklı branşlardan Kıbrıslı öğretmenlerden bazılarının ifadelerine göre, bazı liselerde müdürler, öğrencilerin sınav başarılarına katkısı olacağı düşüncesiyle, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersine; Matematik, Biyoloji, Fizik branşlarından öğretmenlerin girmesini tercih etmektedir. Bu öğretmenler de dersleri kendi uzmanlıkları doğrultusunda değerlendirerek, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi işlenmiş gibi işlem yapıp not vermektedirler.

KKTC’de geçmiş yıllarda yaşanan en önemli sorunlardan biri de din görevlisi-öğrenci ve din görevlisi-veli ilişkilerinde yaşanan problemlerdir. Son yıllarda, eskiye nazaran din görevlisi ve öğrenci-veli ilişkilerinde nispi bir iyileşmeden bahsedilebilir. Geçmiş yıllarda, din görevlilerinin girdiği okullarda çeşitli şekillerde basına da yansıyan gerginlikler yaşanmış, derse ve görevlilere karşı ideolojik yaklaşımlar gözlenmiştir. Ayrıca, KKTC’de ortaokullarda derse giren öğretmenler; öğrencileri sınıfta bırakmamaları, yüksek not vermeleri yönünde idarecilerin açık ikaz ve baskılarına maruz kalmışlardır. Notlar düşük görüldüğünde, verilen notların öğretmenin haberi olmaksızın değiştirildiği, bütünleme sınavlarının öğretmene yaptırılmadığı da görülmüştür (Atalay, 2003).

Ancak, son yıllarda, geçmiş yıllarla kıyaslandığında din görevlilerinin öğretmenliği nispeten kabullenilmiş gibi görünmektedir. Görüştüğümüz din görevlilerinin çoğu benzer konularda ufak tefek problemler yaşansa da genel olarak öğrencilerin kendilerini kabul ettiklerini, din görevlisi olduklarından dolayı bir saygısızlığa maruz kalmadıklarını ifade etmektedirler. Ancak, yine de yalnızca “cami imamı” olmalarından dolayı zaman zaman öğrencilerce taciz edilen, “camici geldi, camici gitti” gibi hoş olmayan muamelelere muhatap olan görevliler de vardır. Bazı görevliler, bu tür muamelelere maruz kalmamak amacıyla, öğrencilerin kendilerinin fakülte mezunu olduğunu bilmelerini sağlamak için, ilk tanışmalarda önce bitirdikleri fakülteyi söylemeyi tercih ettiklerini, din görevlisi olduklarını ve görev yaptıkları camilerini olabildiğince geç söylemeye özen gösterdiklerini ifade etmektedirler.

Fakülteden mezun olduktan sonra hiç öğretmenlik yapmamış olmalarından kaynaklanan tecrübesizlik, din görevlilerinin KKTC'de öğretmenlik süreçlerinde zorlanmalarına neden olan en önemli güçlük olarak öne çıkmaktadır. Öğretmenlikte zorlanmalarına neden olan en önemli noksanlıkların tecrübesizlik ve formasyon yetersizliği olduğu görevlilerce de ifade edilmektedir. Çoğu, öğretmenlik yapmaya başladıktan sonra formasyonun ne kadar önemli olduğunu hatırladıklarını söylemekte, bazıları fakülte yıllarından kalan kitap ve ders notlarını yeniden okuyup incelediğini, ancak yine de bu konuda yeterli olmadıklarının farkında olduklarını dile getirmektedir. Gerçekten de görevliler fakülte yıllarında formasyon almış olsalar da hiç öğretmenlik yapmamış olmaları ve mezuniyet sonrası alanı takip etme ihtiyacı hissetmelerinden kaynaklanan tecrübesizlik ve yetersizlikler din görevlilerinin sınıfa hakim olma, öğrencilerle iletişim kurma, öğrencinin ilgisini toplama, düzeye ve konuya uygun yöntem ve tekniklerle ders işlemede zorluklar yaşamalarına neden olmaktadır.

Din görevlilerinin uyguladıkları öğretim yöntemleri; camilerden alışkın oldukları vaaz ve hutbelerle, yaz kurslarındaki uygulamalarda sıklıkla kullandıkları anlatım ve ezberin yanında soru-cevaptan ibarettir. Yeni öğretim kuramları ve alandaki değişim-dönüşümlerden haberdar olmadıkları gibi, giderek yaygınlık kazanan yeni öğretim teknikleri ve öğretimde kullanılabilecek materyallerden de habersizdirler. Görüşmelerde, öğretmenlik sırasında yukarıda zikrettiğimiz klasik yöntemler ve not aldırma dışında yöntem kullanana rastlamadım. Ayrıca, derslerinde ders kitabı haricinde farklı materyaller kullanan ya da bundan bahsedene de olmadı. Ancak, din görevlilerin tamamı eksikliklerinin farkındadır. Bazı görevliler, formasyon kazanabilmeleri için alan bilgisi ve özel öğretim yöntemleri konularında hizmet içi eğitime tabi tutulmalarını yönünde isteklerini bildirmektedir.

Sınıf içinde din görevlilerini en çok öğrencilerin sınıf içi tutum ve davranışları ile kendilerine hitap tarzları rahatsız etmektedir. Genel olarak, KKTC öğrencilerinin sınıf içi ve dışı ilişkilerdeki tutum, davranış ve hitap tarzının bütün öğretmenlere karşı aynı olduğunu belirtmekle birlikte, kendilerine çok yabancı ve ters gelen bu üsluba alışkın olmadıkları için bazen nasıl karşılık vereceklerini bilemediklerini, nasıl bir tavır sergilemeleri gerektiği konusunda zorlandıklarını ve zaman zaman ça-

resiz kaldıklarını itiraf etmektedirler. Öğrencilerin derse ilgisiz oluşları, disiplinsizlik, dersi kaynatmak amacıyla sözlü sataşmalarda bulunmaları, sınıfta dolaşmaları ve bazılarının doğrudan şahıslarına yönelik gayri ciddî konuşma üslubu din görevlilerince en sık şikâyet edilen öğrenci davranışlarını oluşturmaktadır.

Çocukların özellikle ortaokul 3. sınıftan sonra daha lâkayt davranışlar sergiledikleri, öğrencilerde daha çok ailelerin takipsizlik ve ilgisizliklerinden kaynaklanan bir boş vermişlik ve gayesizliğin hakim olduğu, bunun Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersine de yansıdığı görüşü, öğretmenlik yapan din görevlilerinin tamamı tarafından paylaşılmaktadır.

Din görevlileri; dinî bilgi ve pratik açısından öğrencilerin alt yapısının olmamasını, ailelerin büyük çoğunluğunun dinî bilgi ve pratiklerinin de yok denecek kadar az veya hiç olmaması nedeniyle çocuklarına katkıda bulunamamalarını, dolayısıyla öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinin yararı konusundaki kuşklarını derse yoğunlaşmayı engelleyen bir zorluk olarak görmektedirler. Bu duruma örnek olarak bir görevli tarafından anlatılan anekdot manidardır: Öğretmenin lise birinci sınıflardan birinde “Din deyince ne anlıyorsunuz” sorusuna, bir öğrenci kafasını eliyle tutarak; “Bomboş, içinde dine karşı ne lehte, ne de aleyhte hiçbir şey yok” sözleriyle cevap vermiştir. Lise birinci sınıfa gelmiş bir öğrencinin din konusunda lehte ya da aleyhte bir kanaate sahip olamayacak kadar bilgisiz olması KKTC’de din öğretiminin kalitesi(sizliği) ve kaliteli din öğretimi ihtiyacını göstermesi açısından anlamlıdır. Yine, liselerde ömründe bir kez bile Ramazan orucu tutmuş öğrenci sayısının çok az olduğu, tutmaya heveslenen bazı öğrencilerin, ya gece kalkamamaları ya da ailelerinin oruç tutmalarına karşı çıkmaları nedeniyle tutamadıkları da öğrenci ve velilerin dinî tecrübe ve pratiklerle ilişkisinin düzeyini gösteren örnekler olarak anlatılmaktadır. Din görevlileri ve görüştüğümüz başka branşlardan öğretmenler, KKTC’de özellikle Rum tarafıyla ilişkilerin başlamasından sonra kolye olarak Haç veya Haç’ı andıran kılıç biçiminde takıların yaygınlaştığını ifade etmektedirler. İfade edilen, öğrencilerin Rum tarafına geçtiklerinde hatıra olsun diye aldıkları haçları, dini anlamını bilmeden ve düşünmeden takıyor olduklarıdır. Gerçekten de konuyu tartıştığımız halktan kimselerin de teyit ettikleri gi-

bi, gençlerin bir kısmı haç takmanın İslâm dini açısından sakınca oluşturabileceğine ilişkin bir fikre bile sahip değildir.

Din görevlileri, öğrencilerin; kişiliği sağlam, tartışmaya açık, öğrencinin karşı düşünce ve çıkışlarına rencide etmeden, sakın ve anlamaya çalışarak karşılık verebilen görevlinin, farklı bilgilere ve öğrenmeye açık olduğunu gösterebildiğinde şahıslarına ve derse saygılarının arttığını, yaşadıkları tecrübelerle örneklemektedirler. Meselâ, bir lisede, birkaç sınıftan bazı öğrenciler, derslerde; kendilerinin Tanrı’ya ve dine inanmadıklarını, din öğretimi almak istemedikleri için dersi dinlemek istemediklerini ifade ederler. Öğretmen onlara, nazik ve yargılayıcı olmayan bir üslupla, kendisinin de bu durumda onları dinlemeye zorlamak istemediğini, elinde olsa -istedikleri takdirde- dersten çıkmalarına da müsaade edeceği düşüncesinde olduğunu ifade eder. Fakat, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi’nin zorunlu bir ders olduğunu, bu nedenle, yasal olarak takip etmek zorunda olduklarını, isterlerse sınıfın huzurunu bozmadan ve dersi sabote etmeden arka tarafta oturup dersin bitmesini bekleyebileceklerini söyler. Öğrenciler, öğretmenin nazik ve anlayışlı tavrı üzerine bir süre derse katılmaksızın takip ederler. Sonraki günlerde, sessiz takip, dersi provoke etmeksizin çeşitli sorularla derse katılmaya dönüşür. Ancak, öğrencilerin derse karşı bu tür çıkışlar yaptığı ve tavırlar takındığı her okulda benzer sonuçlara ulaşılamamaktadır. Hatta, bu tür durumlarla karşılaşan çoğu görevlinin, öğrenciyle ve durumla yeterince baş edemedikleri, dahası kendilerini kötü hissettikleri ve durumdan çok rahatsız oldukları da ifade edilenler arasındadır. Nitekim, daha önceki yıllarda lise derslerine giren görevlilerden biri, derslerde yaşadığı zorluklardan dolayı -öğrenciye not bile tutturamadığından- artık derslere girmek istemediğini ifade etti.

Kıbrıs Türk okullarında derse giren din görevlileri öğrencilerle ilişkiler ve sınıfa hakim olamama konusunda kendilerine dönük çeşitli öz eleştiriler de yapmaktadırlar. Görevlilerden kaynaklanan olumsuzluklara örnek olarak, bu öğretim yılında öğretmenlik yapmaya başlayan bir görevli, öğrencilerin kendisinden önce öğretmenlik yapan din görevlisinin kendilerine “boşsunuz, serbest çalışın” diyerek bir yılı geçirdiğini aktardıklarını söyledi. Önceki görevlinin bu tutumu nedeniyle, öğretim yılı başında sınıflarda ders yapmakta oldukça zor-

landığını, hatta ilk haftalarda ders yapabilmek için; "Hadi! 15 dakika ders işleyelim, sonra sizi serbest bırakayım" tarzında bir pazarlığa mecbur kaldığını ifade etmiştir.

Din görevlilerinin kendilerine yönelik öz eleştirilerinden biri de yukarıda da ifade edildiği gibi, ciddi öğretmenlik bilgi ve beceri noksanlığıdır. Bu tür yetersizlikler dışında, derse giren bütün din görevlilerinin aynı duyarlılıkları ve sorumluluğu paylaşmadığı da bir başka eleştiridir. Ayrıca, bazı din görevlilerinin okulda gördükleri genel olumsuzluklardan etkilenerek ümitsizliğe kapılmaları, derslerde öğrencilerin ilgisizlik, dersi dinlememe gibi tavır ve davranışlarıyla strese girmeleri de genel başarının düşmesinde etkili olan zaaflar arasında zikredilmektedir. Daha önce değinilen, din görevlileri ve öğretmenlikleri konusundaki geçmiş yıllarda basına yansıyan tartışmalardan kaynaklanan, okul içinde idare ile din görevlileri arasında zaman zaman gözlenen güvensizlik ve ayırım da sınıf ortamında karşılaşılan zorluklarla baş edememenin getirdiği bıkkınlık, ümitsizlik ve çaresizlik dışında, din görevlilerini olumsuz etkileyen önemli bir faktördür. Bir başka öz eleştiri de bazı görevlilerin öğretmenliği başaramadığı ve çok siliik kaldığı halde, ders ücretinin cazibesıyla yine görevlendirme istemesi ve müşavirlikçe yeniden görevlendirilmesine yöneliktir. Daha önce başarısız, etkisiz oldukları, yani öğretmenliği başaramadıkları bilindiği halde, aynı görevlilerin yeniden öğretmen olarak görevlendirilmesinin faydadan çok zarar verdiği ifade edilmekte ve bu tür uygulama hataları görevlilerce eleştirilmektedir.

Din görevlilerinin Kıbrıs Türk okullarında yaşadıkları zorluklarda kültürel farklılıkların da önemli rolü vardır. Din görevlileri, 2004 Ekim'indeki 15 kişilik guruba kadar⁸, Kıbrıs Türklerinin siyasî, sosyal, dinî ve kültürel yapılarından habersiz olarak oraya gitmişlerdir. Doğal olarak görevlilerin tamamına yakını Kıbrıs toplumunun yaşadığı, özellikle, dinî ve kültürel değişim sürecini ve bu sürece etki eden siyasî, sosyal ve kültürel faktörleri bilmiyorlardı. Bu durum Kıbrıs'ta din hizmetlerine

⁸ Bu yıl TC Diyanet İşleri Başkanlığı Eğitim Daire Başkanlığı'nca hizmet içi eğitim kapsamında görevlendirme öncesi, gidilecek ülkenin siyasî, kültürel ve dinî yapısını, örf, âdet ve geleneklerini öğretmeye yönelik bir eğitim programına başlanmıştır.

olumsuz yansıdığı gibi, din görevlilerinin, öğretmenlik yaptıkları okullarda öğrenci-öğretmen iletişimde bazı zorluklar yaşamalarına neden oluyordu; hâlâ da olmaktadır.

Ayrıca, her ne kadar geçmiş yıllara göre daha olumlu bir ilişki ve kabullenme gözlenmekteyse de din görevlileri yine de hem öğrenci, hem de okul idareleri ve öğretmenler tarafından normal öğretmenden çok, Kıbrıs’ın toplumsal hafızasının uygunluğu nedeniyle, Ortodoks din adamı tarzında algılanmaktadır. Bu bakış açısı, özellikle söz konusu toplumsal hafıza nedeniyle, din öğretimi açısından sakıncalı sonuçlar doğurabilecek bir durumdur. Çünkü, dinî bilginin camiye ait olduğu, bu nedenle de zaten “cami adamlarınca” (kilise ruhbanları gibi) öğretilbileceği tarzında negatif bir transfere neden olabilme potansiyeli taşımaktadır. Nitekim, bazı okullarda öğrencilerin din görevlilerine verdikleri isim “camici”dir. Dolayısıyla, sanki okul programına Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi sonradan eklenmiş, aslında programda yokmuş gibi bir izlenimin varlığından söz etmek mümkündür. Din görevlileri, branş öğretmeni olmasının gerekliliğini; “Mutlaka kadrolu öğretmen olmalı, mümkünse Türkiye’den öğretmen istenmeli ve derse branş öğretmeni girmeli. Biz öğretmen olsaydık okul içindeki konumumuz da öğrencilerle ilişkimiz ve öğrencilerin derse karşı tutumu da çok farklı olurdu” sözleriyle sık sık dile getirmektedir. Gerçekten de dersin hak ettiği saygı ve itibarı görebilmesi ancak “okulun öğretmeni” olan kimselerce verilmesiyle mümkün olacaktır.

KKTC’de, alternatifi olmaması nedeniyle, derslere girebilecek öğrenim düzeyine sahip din görevlilerinin varlığı din öğretimi açısından tabîî ki önemli bir şanstır. Ancak, yukarıda ifade ettiğimiz bazı olumsuz algıları beslemesi bir yana, din görevliliğinin kazandırdığı alışkanlıklar, öğrenciye yaklaşım ve iletişim, ders anlatım teknikleri ve öncelik verilecek konuların belirlenmesi gibi hususlardaki tutum ve davranışlarında belirleyici olmaktadır.

KKTC’de öğretmenlerin kıyafetlerine karışılmaması nedeniyle, çoğunun sivil ve spor kıyafetleri tercih etmelerine karşın, din görevlilerinin, Türkiye’deki memur yönetmeliği doğrultusunda okullara sürekli resmî kıyafetlerle gitmek zorunda kalmaları da öğrencilerin dikkatini çeken, din görevlilerinin meslekî konularından kaynaklanan ayırıcı bir zorunluluk olarak dikkat çekmektedir.

Din görevlileri, okul idaresi ve diğer öğretmenlerle ilişkilerde de zaman zaman zorluklar yaşamaktadır. Zorlukların bir kısmı iletişim zorluklarından kaynaklanmaktadır. Nitekim, bazı görevliler okuldaki diğer öğretmenlerle selamlaştıklarını ve yoğun olmamakla birlikte iletişim kurabildiklerini, diğer bir kısmı ise herhangi bir tepki ya da rencide edici davranış görmemekle birlikte, hemen hiç iletişim kuramadıklarını, diğer öğretmenlerin kendilerine karşı kapalı olduklarını ifade etmişlerdir.

Din görevlilerinin okullarda yaşadıkları problemlerden biri de derslerin genellikle son saatlere konuluyor olmasıdır. Bu uygulamanın kaynağı ise, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerinin son saatlere konması yönünde Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı'ndan geldiği ifade edilen bir yazıdır. Bu yazı bahane edilerek bazı okullarda, diğer öğretmenlerin ders saati değişim talepleri okul idarelerince yerine getirilirken, din görevlilerinin bu yöndeki talepleri dikkate alınmamaktadır. Bu durum, din görevlilerinde dışlanmışlık ve yabancılık hissinin uyanmasına neden olmaktadır.

Ailelerin derslerde işlenen konulara yönelik bazı şikâyetleri de okul idareleriyle din görevlilerini karşı karşıya getirmektedir. Din görevlileri, öğrencilerin dinî yönden çok bilgisiz olmakla birlikte, bir boşluk, dolayısıyla arayış içinde olduklarını ifade etmektedir. Ayrıca; internet, televizyon, sinema ve basında sıklıkla yer alması nedeniyle; cin, şeytan, ruh çağırma gibi konuların öğrencilerin en çok ilgisini çeken ve bütün okullarda en çok sorulan ve öğrenilmek istenen konular olduğunda fikir birliği vardır. Ancak, hem Satanizm ve benzeri konuların işlenmesi esnasında, hem de haricî zamanlarda bu sorulara cevap verdiklerinde ailelerin okul idaresine şikâyette bulduklarını, okul idaresinin de kendilerine bu konulardan bir daha bahsetmeme ve sorulara cevap vermeme yönünde baskı yaptıklarını ifade etmektedirler.

KKTC Okullarında Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Programının Uygulanması

KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı'na bağlı okullarda Türkiye'de T.C. Millî Eğitim Bakanlığı'nca kabul edilmiş olan Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi ders programının uygulanması öngörülmüştür. Dolay-

siyla, okullarda Türkiye’de hazırlanmış ders kitapları okutulmaktadır. Fakat KKTC’ye özgü şartlardan kaynaklanan zorluklar yanında, özellikle ortaokullarda, ders saatlerindeki farklılıklardan kaynaklanan nedenlerden ötürü öğretim programının sağlıklı olarak uygulanmasında ciddi güçlükler yaşanmaktadır.

Emekli oluncaya kadar Kıdemli Öğütmen⁹ olarak KKTC Din İşleri Dairesi’nde görev yapan, az sayıdaki Kıbrıslı ilâhiyat mezunlarından olan ve Lefkoşa’da bir okulda uzun süre Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerine giren Ahmet Dervişoğlu’nun, programın uygulanmasıyla ilgili yıllar önce söyledikleri bugün de geçerliliğini korumaktadır. Dervişoğlu; din görevlileri ve öğrenciler arasındaki kültürel farklılıkların, öğrencilerin dinî alt yapı zayıflığının, ders saatleri azlığının, derse giren öğretmenlerin (görevlilerin) dinî bilgileri yeterli olsa da müfredatı uygulamada başarısız olmalarına yol açtığını ifade etmekteydi. Dervişoğlu, yerli Kıbrıslı olmasının getirdiği avantajla, ortaokullarda, öğrencilerin sosyal, psikolojik ve kültürel yapılarını çok iyi tanimasından dolayı, programdan öğrencilere hitap eden, en çok ihtiyaç duyacaklarını düşündüğü bölümleri seçip öğretmek yoluyla az olan ders saatini verimli kullanmaya çalıştığını ve başarılı olduğunu söylemekteydi (Atalay, 2003).

Bugün de konuştuğumuz din görevlilerinin tamamı, özellikle ortaokullarda ders saatinin azlığı nedeniyle programın uygulanmasında benzer zorlukları dile getirmektedir. Öğretimi, dolayısıyla programı uygulamayı güçleştiren zorlukların en önemlisi, uzun yıllar din öğretiminin kesintiye uğramasıdır. Zira, din öğretimi ve hizmetlerindeki aşırılık zaafiyet sonucu toplumun genel olarak dinî bilgi ve pratik açısından yaşadığı gerilemenin ileri boyutta olması öğrenciye ve dolayısıyla din öğretimine olumsuz yansımaktadır. İlkokullarda da genellikle öngörülen müfredata uyulmaması, öğretmenlerin kendilerinin de dinî bilgi düzeylerinin çok düşük olması gibi nedenlerden ötürü ders gerektiği gibi işlenemediği için, çoğu öğrenci en temel dinî kavram ve bilgilerle ilk defa din görevlilerinin öğretmenlik yaptıkları ortaokullarda

⁹ Öğütmenlik, KKTC Din İşleri Dairesi’nde Müftülükten sonra gelen makamdır. “Öğütmen” kavramı “vaiz” karşılığı kullanılmış olmakla birlikte, Türkiye’deki vaizden daha geniş yetki ve sorumluluğa sahiptir. Daha geniş bilgi için bk. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Resmî Gazetesi, 16 Haziran 1993, Lefkoşa.

tanişmaktadır. Dolayısıyla, öğrencinin genel olarak yeterli hazır bulunuşluğunun olmaması, dersin verimliliğini düşürmekte, normal ders programını takip etmeyi güçleştirmektedir.

Ortaokullarda programın uygulanmasındaki bir diğer zorluk da ders saatlerinin azlığıdır. Türkiye'deki ilköğretim ikinci kademede din dersi haftada iki saat, KKTC'de ikinci kademeye karşılık gelen ortaokullarda ise bir saattir. KKTC okullarında ders azlığından dolayı haftada iki saatlik derse göre hazırlanan öğretim programlarının uygulanması ve konuların bitirilmesi başka bir neden olmaksızın da mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla, öğretmen, daha önce bahsi geçen Dervişoğlu'nun yaptığı gibi, programdan kendi gözlem ve kişisel önceliklerine göre, öncelikle öğretilmesi gerektiğini düşündüğü konuları seçip öğretimi o konular üzerinden sürdürmektedir. Ancak, Türkiyeli din görevlileri, Dervişoğlu'nun yerli olmasının getirdiği, öğrencilerin sosyal, psikolojik ve kültürel özelliklerini bilme, onlarla aynı dili konuşma avantajına sahip değildir. Liselere giren öğretmenler, ders saatlerinin yeterli olmasından dolayı genellikle programı uygulamada ve zamanında bitirmede bir zorluk yaşamadıklarını ifade etmektedirler. Bunlar, programa uymada daha çok; bilgi eksiklikleri nedeniyle dinî kavramların anlaşılabilmesi, inanç problemleri nedeniyle derslerde Allah inancı üzerinde yapılan konuşma ve tartışmalar ve genel lâkaytlık sonucu dersin dinlenmemesinden kaynaklanan zorluklar yaşadıklarını belirtmektedirler.

Derslere giren din görevlileriyle yaptığımız görüşmelerde, normal müfredatı bire bir uygulamaktan ziyade, inanç ve temel ibadetlerle ilgili konulara öncelik verdiklerini, meselâ, hac gibi konuları, çocuklara çok gerekli olmadığını düşündükleri için sadece kısaca bahsedip geçtiklerini ifade etmektedirler. Çocukların dinî kavramlara yabancılığıyla ilgili olarak da çoğunluğun, yine hac farızasını, uyulması gereken temel ibadetlerden biri olarak değil, turistik bir gezi olarak algıladıklarını ve kavrayamadıklarını ifade etmektedirler. Başka bir örnekte, çocukların ailede hiç görmemeleri nedeniyle, meselâ, abdesti ve anlamını bile kavratamadıklarını nakletmektedirler.

Daha önce de değindiğimiz gibi, din görevlilerinin formasyon eksikliği dersin en önemli sorunlarının başında gelmektedir. Öğretmenler öğrenci merkezli düşünememektedir. Meselâ; "Kelime-i Şehadeti bile bilme-

yen çocuklara, başka konulardan bahsetmenin anlamlı olmayacağı" kanaati yaygın olarak paylaşılmakta, öğretim bu kanaat doğrultusunda şekillenmektedir. Nitekim, konuyla ilgili görüşme yaptığımız ortaokul öğrencileri, derslerde çoğunlukla ders kitabını takip etmediklerini, öğretmenlerinin ağırlıklı olarak, önemli gördükleri bilgileri yazdırmak, sureleri anlamlarıyla birlikte ezberletmek suretiyle ders işlediklerini söylediler. Yine, bazı öğrenciler, sınav zamanlarında da kitabın yalnızca birkaç sayfasından sorumlu tutulduklarını ifade etmişlerdir.

Öğretim programına bakış ve programın içinden öğretilecek konuların seçiminde öğretmenlerin asıl mesleklerinin etkileri gözlenmektedir. Öğretmenlerin, mezun oldukları okul itibariyle öğretmenlik formasyonuna sahip olmalarına rağmen, mezuniyetleri sonrasında yalnızca din görevliliği yapmış olmaları; dinî bilgiye bakış, öğretimde tercih edilmesi gereken öncelikli konuların seçimiyle yöntem ve teknikler açısından cami içi eğitime uygun bir perspektifi örgün öğretime taşımalarına neden olmuştur. Daha önce de zikredildiği gibi, derste uygulanan yöntemler; anlatım, ezber ve soru-cevapla sınırlıdır. Kitap ve öğretmenin hafızasındaki bilgiler dışında materyal kullanılmamaktadır.

Çoğunlukla dersin din görevlilerince verilmediği liselerde, daha önce de değinildiği gibi, programla ilgili iki temel uygulama gözlenmektedir. Bunlardan ilki ve en önemlisi, ders öğretmenlerinin programı hiç uygulamamalarıdır. Bu tür örneklerde, öğretmenler müfredat yerine ya kendi uzmanlık alanlarına göre ders saati doldurmakta, ya da öğrencilerle sohbeti yeğlemektedirler. İkincisinde ise, derse giren öğretmen, uyulması öngörülen öğretim programını, ders kitabını okuyarak veya okutarak takip etmeye çalışmakta ve az çok dinî bilgiye sahipse, dinî konularda olabildiğince öğrencilerle paylaşımda bulunmaktadır. Programın tamamen terk edildiği ilk gurup, zaten Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derisi saatinde bu derisi işlememektedir. Öğrencilere çok yüksek notlar verilerek resmî zorunluluk yerine getirilmektedir. Tabii bu uygulamanın etik bir sorun olduğu ve bu uygulamada payı bulunanların, aslında yasal açıdan suçlu oldukları aşikârdır. Öğretmenin ders programına uymaya çalıştığı durumlarda ise, iyi niyete rağmen, alan bilgisi yetersizliğinden dolayı, işlenen konu çoğu zaman kendisi tarafından da tam olarak bilinmediğinden öğrencilere aktarımda zorluklar yaşanmaktadır.

Sonuç

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde örgün din öğretiminin ciddi sorunları vardır. Son yüzyılda Kıbrıs'ta yaşanan siyasî, dinî ve kültürel değişimler Kıbrıs Türkünün dine ve din öğretimine yaklaşımında etkili olmuştur.

Osmanlı döneminden sonra, özellikle İngilizlerin idaresinde geçen sürede okullarda din öğretimi yapılmakla birlikte, öğretmen yetiştirilmesine yönelik herhangi bir kurumun oluşturulmaması, bugün, din öğretiminde yaşadığımız öğretmen kaynaklı sorunların temelini oluşturmaktadır.

Kıbrıs Türklerinin örgün din öğretimini etkileyen bir başka faktör de Türkiye'deki din öğretimi uygulamalarını örnek almış olmalarıdır. İngiliz yönetiminde müfredatta yer alan din dersleri, okulların idareleri Türklere geçtikten sonra, 1950'li yıllarda Türkiye modellenerek orta dereceli okullardan kaldırılmıştır. 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasından günümüze kadar, Türkler eğitim-öğretimlerinde tamamen bağımsız olmuşlar, eğitim sistemlerini de büyük ölçüde Türkiye'ye uyarlamışlardır. Ancak, Türkiye'de 1956 yılından itibaren orta dereceli okullarda din dersleri seçmeli olarak programa konulmasına karşın, Kıbrıs'ta İslâm dini öğretimi 1950'lerin başından sonra uzun yıllar programa alınmamıştır. Kuzey Kıbrıs Türk okullarında din dersleri, uzun aradan sonra 1976 yılında seçmeli olarak programa alınmıştır. Türkiye'de din öğretiminin 1982 yılında zorunlu hale getirilmesiyle eş zamanlı olarak, Kıbrıs Türk okullarında da Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi zorunlu ders olarak programa dahil edilmiştir.

KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi zorunlu ders olmasına rağmen 22 yıldır branş öğretmeni alımı yapmamıştır. Dahası, branş öğretmeni alımı amacıyla bir çalışma ya da kadro ihdası da söz konusu olmamıştır. Kendi bünyesinde sorunu çözme yönünde bir çaba sarf etmeyen bakanlık, Türkiye'den kültür anlaşmaları çerçevesinde diğer branşlarda öğretmen iştenmesine karşın, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmeni talebinde bulunmamaktadır. Hatta, KKTC içinden Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmeni taleplerinin Türkiye makamlarına ulaştırılması sonucu Türkiye'den ilgili makamlarca KKTC'ye Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmeni gönderilmesi konusundaki teklifler de KKTC hükümetlerince geri çevrilmiştir.

Bugün, öğretmen yokluğu nedeniyle din öğretimi KKTC ilkokullarında sınıf öğretmenleri, ortaokullarda ve az sayıda lisede T.C. din görevlileri aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Liselerin büyük çoğunluğunda ise, derslere branşla ilgisi olmayan öğretmenler girmektedir. Derslere giren branş dışı öğretmenler, genellikle müfredata uymamakta, uymaya çalışanlar da alan bilgilerinin eksikliği nedeniyle başarılı olamamaktadır.

TC din görevlileri KKTC’de örgün din öğretiminde çok önemli bir boşluğu doldurmaya çalışmaktadır. Ancak, din görevlileri, öncelikle fakülte sonrası öğretmenlik yapmamaları ve uzun yıllar din görevlisi olarak çalışmalarından dolayı pedagojik formasyon ve okul ortamına uyum başta olmak üzere çeşitli problemler yaşamaktadırlar. Ayrıca, din görevlilerinin KKTC’de cami görevlisi olmaları, öğrenci, okul idareleri ve diğer öğretmenlerin onları öğretmen olarak kabullenmelerini de güçleştirmekte, bu durum dersin konumunu da olumsuz etkilemektedir.

KKTC okullarında Türkiye’de uygulanan din öğretimi müfredatı uygulanmaktadır. Ancak, öğrencilerin, dinî bilgi ve pratik açısından çok zayıf, hatta tamamen dinî bilgiden yoksun olması, ilkokullarda din öğretiminin gerektiği gibi yapılamaması gibi nedenlerle, dinî kavramlarla ciddi olarak ilk defa ortaokulda karşılaşmaktadır. Bunlara, ders saatinin azlığı da eklenince ortaokullarda normal müfredatı uygulamak imkânsız hale gelmektedir. Bu yüzden, din görevlileri genellikle kendilerince öğrenilmesini gerekli gördükleri konuları ön plana çıkarıp, notlar aldırarak ders işlemektedir. Liselerde öğretmenlik yapan din görevlileri, müfredatı takip etmekte zaman açısından sorun yaşamamakla birlikte, okullarda özellikle derslerin son saatlere konması, derse gerekli özenin gösterilmemesi ve KKTC’ye özgü şartlar nedeniyle öğrencilerin dersle ilgili tutumlarıncan dolayı verimli ders işleyememektedirler. Liselerin büyük çoğunluğunda ise, derslere branş dışı öğretmenler girmektedir. Bunların bir kısmı, dersi kendi branşlarıyla ilgili konular işleyerek geçirmekte, bir kısmı ise, yapabildiği kadarıyla müfredatı takip etmektedir.

KKTC’de din öğretiminin acil problemlerinin halledilmesi için; dersin öncelikle KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı’nca sahiplenilmesi ve branş öğretmeni alınmasına yönelik çalışma yapılması gerekmektedir. Bu yapılamadığı takdirde, Türkiye’den tecrübeli Din Kültürü ve Ahlâk

Bilgisi öğretmeni getirilmesi şarttır. Mevcut uygulama sürdürülecekse, öncelikle din görevlilerine periyodik olarak öğretim dönemi öncesinde öğretmenlik formasyonu kazandıracak bir eğitimin verilmesi son derece elzemdir. Yine, bundan sonra KKTC’de görevlendirilecek din görevlilerinin özellikle öğretmenlik yapabilecek olanlardan seçilmesi ve görevlendirme öncesi hizmet içi eğitimde bu görevlilere öğretmenliğe yönelik ek bir programın da uygulanması, başlangıç düzeyinde de olsa öğretim kuramları, teknikleri ve materyal kullanımının öğretilmesi isabetli olacaktır.

Ayrıca, özellikle Kıbrıs şartlarında uygulanabilecek bir müfredat için ön hazırlıkların yapılmasına, en azından mevcut müfredatın üzerinde uzmanlarca çalışılarak Kıbrıs şartlarına uygun bir düzenlemeye gidilmesine ihtiyaç vardır. Zira, mevcut müfredat Türkiye şartları için hazırlanmış olup, KKTC’nin özel şartlarından dolayı, Kıbrıs Türk okullarında amacına uygun tarzda uygulanamamaktadır.

Kaynakça

Alasya, H. F. (1964). *Kıbrıs'ta Türkler*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay.

Atalay, T. (2003). *Geçmişten günümüze Kıbrıs: İdari yapılanma ve din eğitimi*. Konya: Mehir Vakfı Yay.

Ayhan, H. (1999). *Türkiye’de din eğitimi*. İstanbul: İFAV Yay.

Behçet, H. (1969). *Kıbrıs Türk maarif tarihi (1571-1968)*. Lefkoşa: Yayınevi adı belirtilmemiş.

Bilgin, B. (1995). *Eğitim bilimi ve din eğitimi*. Ankara: Yeni Çizgi Yay.

Cebeci, S. (1996). *Din eğitimi bilimi ve Türkiye’de din eğitimi*. Ankara: Akçağ Yay.

Çomunoğlu, N. (2002). *Kıbrıs'ta İngiliz Yönetimi Dönemi (1878-1960)'nde Uygulanan Eğitim Sistemi ve Günümüz Kıbrıs Türk Eğitim Sistemi Üzerindeki Etkileri*. Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı. İstanbul.

Denktaş, R. R. (1986). *Kur'an'dan ilhamlar*. İstanbul: Yeni Asya Yay.

Ekrem, R. (1934). *İstanbul muahedeleri*. İstanbul.

Fehmi, H. (1992). *A'dan Z'ye KKTC sosyal ve ansiklopedik bilgiler*. İstanbul: Cem Yayınevi.

İsmail, S. (1992a). *100 soruda Kıbrıs sorunu*. Lefkoşa.

İsmail, S. (1992b). *Kıbrıs Cumhuriyeti'nin doğuşu-çöküşü ve unutulmuş yıllar (1964-1974)*. Lefkoşa: KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yay.

Kıbrıs (t.y.) <http://www.kibris.gen.tr/turkce/federe/kurulusu.html> web adresinden 16 Ekim 2004 tarihinde edinilmiştir.

Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası (1960). Lefkoşa.

Kıbrıs Din Görevlileri Reorganizasyon Raporu (1969). Lefkoşa: KKTC Din İşleri Dairesi Arşivi.

Kıbrıs Gazetesi, 1 Şubat 1993 [Lefkoşa]

Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasası (1976). Lefkoşa.

Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kuruluşu (t.y.) www.ctpkibris.org/Belgeler/KTFD.htm web adresinden 16 Ekim 2004 tarihinde edinilmiştir.

Kocabaş, S. (1989). *Türkiye ve İngiltere*. İstanbul: Vatan Yay.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası. (1985). Lefkoşa.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Resmî Gazetesi, 16 Haziran, 1993 [Lefkoşa]

Necatigil, Z. M. (1993). *The Cyprus question and the Turkish position in international law*. New York: Oxford University Press.

Nesim, A. (1990). *Kıbrıslı Türklerin kimliği*. YER: KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yay.

Nizam Gazetesi, 5 Kasım 1971, Sayı: 20 [Lefkoşa]

Süha, A. (1971). Kıbrıs'ta Türk Maarifi. *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi Türk Heyeti Tebliğleri* içinde (s. 221-235). Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay.

T.C. Büyükelçiliği Din Müşavirliği (2004). *KKTC'deki Orta Dereceli Okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerine Girecek Olan Görevlilerin Listesi ve Okul İsimleri Tutanakları*. Lefkoşa.

T.C. Din Görevlileri Yöneticiliği Raporu (1991-1992). Gazi Mağusa: T.C. Din Görevlileri Yöneticiliği Arşivi.

Torun, Ş. (1956). *Türkiye, İngiltere ve Yunanistan arasında Kıbrıs'ın politik durumu*. İstanbul.

Türk İşleri Ara Raporu (1949). Lefkoşa.

Türkgeldi, A. F. (1957). *Mesail-i mühimme-i siyasiyye C. II.* (hz. B. S. Baykal). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.

Zaman Gazetesi, 18 Aralık 1993 [İstanbul]

Formal Religious Education in TRNC: The Case of Teachers and Curriculum

Citation/©– Atalay, T. (2004). Formal religious education in TRNC: the case of teachers and curriculum/. *Journal of Values Education (Turkey)/Değerler Eğitimi Dergisi*, 2 (7-8), 7-40.

Abstract– Until the 1950s, religious studies were taught at all levels of education through elective courses. However, from the 1950s to 1976, these courses were excluded from the secondary and high school curriculum. In 1982, they were, once more, integrated into the system of education in TRNC. Moreover, religious studies have been made required courses instead of elective ones. However, the number teachers in TRNC, who are eligible to teach these courses have remained inefficient over the years. In addition,, the Ministry of Education has not been able to show a remarkable effort to solve the problem. Therefore, at the secondary school level, religious courses are often thought by the religious clergy, who come from Turkey. At high schools, teachers who specialized in other subjects have filled this gap and thus unrelated issues usually constitute the subject of the courses.

Key Words– TRNC, Religious Education, Cyprus, Religious Clergy.